

Bij Deuteronomium 6,4-25 (K.S.)

Op vreemd terrein?

Wie judaïserende tendensen in de christelijke prediking vreest bij de doorgaande lezing uit de Pentateuch, moet het deze zondag erg benauwd hebben. Het kerkelijk jaar biedt geen aansprekende naam: de zoveelste zondag na Trinitatis. Wanneer daarbij dan het joodse feest van de Vreugde der Wet wordt genoemd lijkt dat alle aandacht op te gaan eisen. Daarbij komt dat we de beginregels van een tekst lezen, die in de Joodse liturgie een centrale plaats innemen: het 'Hoor, Israël', het 'Sjema' (het beginwoord fungeert als titel).*

Waar begin je aan?, zou men zich kunnen afvragen. Wij hebben ons toch niet te verheugen over de wet, maar juist over het feit dat wij 'van de wet zijn ontslagen' (Rom. 7,6). Maar niet alleen van christelijke, ook van joodse zijde zal men argwanend zijn t.a.v. de invulling van deze zondag. Hoe gaat men om met een belijdenis uit het hart van het joodse geloof, met een tekst die door de Joden wordt aangevoerd ter bestrijding van het dogma van de triniteit: 'De Here is één'?

Enige behoedzaamheid is deze zondag dus wel op z'n plaats. De zaken liggen naar twee kanten gevoelig. Desondanks, of juist: daarom verdient deze tekst alle aandacht. We zijn hier ook dicht bij het Koninkrijk van God (Mc. 12,28-34).

De liefde tot God

Vers 4 kan op verschillende manieren vertaald worden:

– 'De Here is onze God, de Here is één'. D.w.z. Hij is uit één stuk. Je kunt op Hem aan. Een fundamenteel onderscheid met het veelgodendom, waar je nooit zeker kunt zijn van de toezegging van een god. Je weet nooit of er niet misschien een ander tegenin zal gaan. Deze belijdenis is zo een belangrijk argument voor de waarschuwingen die volgen tegen het nalopen van de afgoden (6,14). Vgl. ook Dtn. 32,12: 'De Here alleen heeft het (d.i. Israël in de woestijn) geleid, geen vreemde god stond Hem terzijde'. Het bestaan van de andere goden wordt niet ontkend, maar het is duidelijk dat zij niets voorstellen. Zij zullen dan ook van het podium verdwijnen (vgl. de profetenlezing bij Dtn. 6,4; Zach. 14,9).

– 'De Here onze God is één Here'. Vanwege de versnippering van de eredienst over verschillende plaatsen, waarbij het eigen karakter van de Here aangetast werd door heidense invloeden, wordt duidelijk gesteld dat er maar één Here is, die alleen op de plaats die Hij verkiest op de juiste wijze gediend kan en dus mag worden (Dtn. 12).

– 'De Here is onze God, de Here is uniek'. Bij deze vertaling ligt meer de

nadruk op de emotionele relatie van de gelovige tot zijn God. De Here wordt beschreven als de liefste, zoals in Hgl. 6,8: '60 koninginnen zijn er, 80 bijvrouwen, jonkvrouwen zonder tal, maar enig is zij. . .'. Dit accent op de liefdesrelatie wordt bevestigd door wat volgt in vers 5, het gebod de Here lief te hebben.

Het is waarschijnlijk niet nodig te kiezen voor één van de genoemde mogelijkheden. Ze spelen immers alle in het vervolg een rol. Wel is het van belang om op te merken dat hier niet wordt gesproken over het zijn van de Here op zich. Elke speculatie over de zijnsvorm van onze God op grond van deze tekst is misplaatst. Hier wordt gesproken over wat Hij voor ons is.

De tekst begint met een bevel. Dat is een probleem voor de interpretatie van deze verzen. De gebiedende wijs wordt voortgezet in v.5: 'Gij zult de Here liefhebben'. Maar is dat geen contradictie? Liefde kun je toch niet opleggen? Het is verhelderend wanneer je ziet dat de hier gebruikte formuleringen ook voorkomen in de situatie waarin de vader zijn zoon wijsheid bijbrengt. Een beeld dat veel voorkomt in Spreuken. Voor de oproep tot luisteren zie b.v. Spr. 1,8 en 4,1. Ook in de volgende verzen is dit verband overduidelijk (vgl. o.a. Spr. 3,3; 6,22). Hier is dus sprake van de relatie tussen God als vader/leraar en Israël als zoon/leerling (vgl. Dtn. 8,5). Dit is zeker ook een liefdesrelatie (vgl. Spr. 13,24; Hebr. 12,6), maar duidelijk wordt nu dat er ook het element inzigt van het accepteren van Gods autoriteit.

Het geweldige van deze tekst, en eigenlijk van heel dit boek, is dat dit niet zomaar wordt opgelegd. Hier wordt ons hart, het bewuste willen gevraagd. Luister, overtuig uzelf! Maar geef u dan ook helemaal zoals God zichzelf helemaal heeft gegeven. Gods gave en belofte gaan vooraf (v. 18 vgl. 1 Joh. 4,19).

De vreugde van de wet

Bij het joodse feest met deze naam werden ook de kinderen heel sterk betrokken. Het is belangrijk dat zij al vroeg door alle op het eerste gezicht saaie en zinloze verordeningen leren heenkijken naar de Here. Hier hoeft niemand gebukt te gaan onder een mensonwaardige dwangsituatie. Wij zijn bevrijd (6,21-23) tot liefdedienst. Dit staat verre van werkheiligheid. Daar zijn wij terecht bang voor. Want wanneer de wet de dienst uitmaakt heb je geen leven. Leven dat vol is van de liefde tot onze God, dat is pas leven (v. 29). Jezus beaamt dat in de verzen die Lucas parallel aan Dtn. 6-7 leest (Luc. 10,25-28).

* Zie de inleiding. Voor een bespreking van het Sjema zie P. A. H. de Boer in: *Zoals er gezegd is over Koningen en Kronieken*, Phoenix Bijbelpockets 9, Zeist 1964 pp. 90-96.

10 oktober 1982

eerste-dag-lezing:

Deuteronomium 6,4-25
(volledige perikoop: t/m 7,11)

psalm van de week: psalm 124/119:7-8-9
(berijmd)

de zondag klassiek:

psalmwoord bij de intocht: 'Geef vrede Heer' naar Sirach 36,18 (bij psalm 122)
bij gaven en aan tafel: Ex. 24,4,5;
ps. 96,8-9

epistel: I Korinthiërs 1,4-9
zondagslied: LB gezang 62
'Wie oren om te horen heeft'
evangelie: Matteüs 22,34-46

de zondag in het nieuwe lectionarium:

Wijshheid: 7,7-11
tussenzang: psalm 90 (R vs 14)
(tussenlezing: Hebr. 4,12-13)
vers voor het evangelie: Mt. 5,3
+ Marcus 10,17-30(34)

gebed

(Romeins missaal)
Heer, wij bidden U:
laat uw genade ons altijd voorafgaan
en begeleiden,
zodat wij er voortdurend op bedacht zijn
het goede te doen.
Door onze Heer, Jesus Christus.

(anglicaanse en lutherse traditie)
Geef het, vragen wij Heer,
aan uw gemeente
aan de besmetting van den boze
te ontkomen
en U, de enige God,
met een zuiver hart te volgen.
Door onze Heer, Jezus Christus.

voorbede gevraagd
(Oecum. gebedskalender)
voor Brazilië

Israël en de volken

Hoewel het leesrooster Dtn. 7,1-11 bij de vorige zondag neemt wordt het toch hier behandeld. Vooral omdat 6,4vv zoveel aandacht vraagt. Dit kan niet zoveel kwaad, omdat de scheidingen in Dtn. over het algemeen niet zo scherp zijn. Veel thema's lopen door alle hoofdstukken heen. Het is ook kenmerkend dat je steeds weer dezelfde formuleringen tegenkomt.

Een belangrijk onderwerp is de verhouding tussen Israël en de volken. Dit komt uitgebreid in 7 aan de orde. Er wordt wel zeer hard geoordeeld over de volken die Israël treft op zijn weg naar de inbezitting van het land: ze moeten met de ban worden geslagen (7,2). De grondbetekenis van dit woord wat wij vertalen met '(met de) ban (slaan)' is: iets of iemand voorgoed aan het heilgdom wijden. In de oorlogsvoering wordt dat: stad en bevolking aan de vernietiging wijden. De beschrijving van de oudste geschiedenis van Israël biedt akelig veel voorbeelden van zo'n handelwijze. Niet direct stichtelijk. Maar misschien wel indirect.

We moeten deze voorschriften m.b.t. de oorlogsvoering bij de verovering van het land betrekken op de tijd waarin ze zijn geschreven. Dat is waarschijnlijk de tijd van koning Josia (7 eeuwen na de intocht). Het is vrijwel zeker dat de veroveringsoorlog niet zo is gevoerd als in Dtn. wordt voorgeschreven. Het gaat hier dus meer om een vorm van geschiedbeschouwing gericht op Josia's tijdgenoten. In een tijd van grote bedreiging (door Assyrië) wordt hen verteld hoe machtig het volk is als het zich door God laat leiden. Gods volstreckte heerschappij krijgt gestalte in het voorschrift van de ban. Het doel is dat er vertrouwen wordt gewekt in deze God van de vaderen. Niet dat men nu ook zelf dit voorschrift overneemt. In Dtn. 20 wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen die oorlog van het verleden, waarin het met de ban slaan normaal is (10-15) in tegenstelling tot de manier waarop men, nu men het land al bewoont, dient op te treden (16-18). Voordat wij Dtn. 7 met verachting terzijde leggen is het goed te beseffen dat het om theorie gaat, die theorie moet blijven. Het is misschien beter om onszelf eens af te vragen of bij ons 'de wijding aan de totale vernietiging' (atoomdreiging) wel theorie blijft. Er wordt in ieder geval al druk over het in praktijk brengen gespeculeerd.

Wat betreft de scheiding tussen Israël en de volken wordt duidelijk gemaakt dat deze niet vast zit op dat ene volk. Daar is geen enkele reden toe (7,7). De afweer tegen de volken is niet het laatste woord. Van Gods liefde (7,8)

valt meer te verwachten. Het is niet uitgesloten dat ooit nog eens anderen naar de Here zullen luisteren. Want daar hangt het allemaal van af (8,20). Als Lucas dan ook dit thema behandelt in 10,29-37 laat hij zien dat soms een vreemdeling God beter kan verstaan dan de Israëlieten.

Israël en het land

7,6 is een centrale tekst m.b.t. het thema van de uitverkiezing van Israël. Wat opvalt is dat er geen sprake is van de kwaliteit van Israël zelf. Die wordt alleen ontleend aan de relatie met God. Het hangt af van Zijn ondoorgrondelijke liefde (7,7). Hij verbindt zich met hen. Opnieuw liefdes taal. In Gen. 34,8 (mijn zoon hangt met heel zijn hart aan uw dochter) wordt hetzelfde werkwoord gebruikt (vgl. ook Dtn. 10,15). Wat deze verkiezing inhoudt staat in 7,12-16: een zegen boven alle volken. Nl. dat God zijn belofte van het land, die Hij heeft gedaan aan de vaderen, zal houden. En het leven in dat land zal goed zijn, want het land zelf is goed (8,7-10 een wat overdreven loflied op het land). Vanuit de tijd en situatie waarin Dtn. is geschreven is deze nadruk op het land goed te begrijpen. Het land stond immers op het spel bij de toenemende druk van de aanstormende wereldmachten.

Bij deze tekst over verkiezing moet nog opgemerkt worden dat de verkiezing door God geen voorwaarden vooraf stelt. Hij houdt vast aan de door Hem al eerder gedane beloften. Verkiezing houdt wel een opdracht in (c.8): laat zien dat je de weldaden van de Here in de woestijn en het land niet vergeten bent, ook niet als het je voor de wind gaat, door heden te leven naar zijn wil (8,11)!

Actueel

Er is de schrijver van Dtn. veel aan gelegen dat het niet blijft bij het verre verleden. Hij doet er alles aan om de zaak te actualiseren. De God van het legendarische verleden is ook onze God, die ons leven bepaalt. Deze intentie blijkt ook uit de weergave van het manna-wonder. Het wordt juist niet in de eerste plaats als wonder gezien, maar als beproeving (8,2-3). De hoorder krijgt zo niet de gelegenheid vol verwondering, maar op een afstand toe te kijken. Hij wordt er zelf bij betrokken. Opmerkelijk is ook dat in een context waarin steeds over de vaderen wordt gesproken nu wordt gezegd dat zij het niet hebben gekend. Voor wie beproefd wordt is terugvallen op de traditie niet altijd mogelijk. Niet leven bij brood alleen kan dus ook inhouden dat je je moet durven openstellen voor het nieuwe en vernieuwende woord van God.

Heel interessant is hier weer de vergelijking met de parallelle passage in Luc. 10,38-42: niet bij werk alleen?

17 oktober 1982

eerste-dag-lezing:

Deuteronomium 8,1-20
(volledige perikoop: Deut. 7,12 t/m 8,20)

psalm van de week: psalm 125/119:10-11-12 (berijmd)

de zondag klassiek:

psalmwoord bij de intocht: 'salus populi' / ps. 78,5.1
bij de gaven en aan tafel: ps. 138,7;
ps. 119,4-5 en Joh. 10,14

epistel: Efesiërs 4,22-32
zondagslied: LB gezang 408, EB 18
'Nu laat ons God de Here'
evangelie: Matteüs 9,1-8

de zondag in het nieuwe lectionarium:

Jesaja 53,10-11
tussenzang: psalm 33 (R vs 22)
(tussenlezing: Hebrëen 4,14-16)
vers voor het evangelie: Mc. 10,45
+ Marcus 10,42-45

gebed

(Romeins missaal)
Almachtige eeuwige God,
maak ons bereid
om altijd uw wil te doen
en U met een oprecht hart
te dienen.
Door onze Heer, Jesus Christus.

(anglicaanse en lutherse traditie, vert.
luth. Dienstboek)
Almachtige eeuwige God:
betoon ons, arme zondaren,
uw barmhartigheid,
opdat over ons, die aan al onze
eigen verdiensten moesten
vertwijfelen,
niet uw gericht,
maar uw vergeving kome.
Door Jezus Christus, onze Heer.

(zelfde traditie, tekst W. Barnard)
o Heer, los van U
is er voor ons geen verlossing,
zonder de onrust
van Uw Pascha
vinden wij geen rust,
zonder de opstanding
van onze broeder Jezus
liggen wij voor dood op aarde,
zonder het vuur van Uw Geest
zijn onze harten dof als as,
daarom
bidden wij U:
neem ons op in Uw uittocht,
laat Uw groot mededogen
ook ons meenemen in zijn vaart,
regel en richt
ons hart
zo, dat ons leven
Uw liefde vertolkt.

voorbede gevraagd
(Oecum. gebedskalender)
voor de aanhangers van andere
geloofsovertuigingen en ideologieën

culatie over de zijnsvorm van onze God op grond van deze tekst is misplaatst. Hier wordt gesproken over wat Hij voor ons is.

[Hoeveel waarde men in de traditie aan de deze tekst heeft gehecht blijkt alleen al uit de typografie in de hebreeuwse tekst. Aan het einde van het eerste en het laatste woord van dit korte vers vinden we de zeldzame litterae majusculae, vergrote letters. Men verklaart dit uit het streven om elke mogelijkheid tot vergissing bij het lezen en overschrijven uit te sluiten. In de Talmud staat zelfs dat voor wie het Sjema correct uitspreekt de hel verkoeld zal worden. Een interessante tekst omdat ze direkt doet denken aan het verhaal van de rijke man en de arme Lazarus (Luc.16, 19-31). De rijke man in de hel mist deze verkoeling (v.24). Hem wordt te kennen gegeven dat de enige remedie tegen de hel is naar Mozes en de profeten te luisteren (v.29). Dezelfde oproep als klinkt in Dtn.6,4: luister!]

de tekst begint met een bevel dat is

~~Met dit bevel zijn we gelijk bij een probleem voor de interpretatie van deze verzen. De gebiedende wijs wordt voortgezet in v.5: "Gij zult de Here liefhebben". Maar is dat geen contradictie? Liefde kun je toch niet opleggen? Het is verhelderend wanneer je ziet dat de hier gebruikte formuleringen ook voorkomen in de situatie waarin de vader zijn zoon wijsheid bijbrengt. Een beeld dat veel voorkomt in Spreuken. Voor de oproep tot luisteren zie b.v. Spr.1,8 en 4,1. Ook in de volgende verzen is dit verband overduidelijk (vgl. o.a. Spr.3,3; 6,22).~~

Hier is dus sprake van de relatie tussen God als vader/leraar en Israel als zoon/leerling (vgl. Dtn.8,5). Dit is zeker ook

Drieëntwintigste zondag na Trinitatis

(33e zondag door het jaar)

ZONDAGSLIED

Henk Abma

melodie: LB gezang 109

Alle grote wilde dieren
zijn het speelgoed van de Heer.
Wolf en lam gaan samen vieren
want het is een grote eer
als de Heer met hen wil dansen.
Zingend gaat Hij zelf vooraan
onvermoeibaar schept Hij kansen,
brood en spelen reikt Hij aan.

't Laatste spiegelt zich aan 't eerste
eens wordt al het oude nieuw,
maar de mens kwam tussen beide;
het refrein moet overnieuw.
God en mens gaan door het leven
spelend bruid en bruidegom.
Elke rol is voorgeschreven:
alle mensen keren om!

Daniël was bij de leeuwen
als het aas van brute macht,
maar zijn dans wist hen te werven,
heel lichtvoetig was zijn kracht.
Beeld van allen die geloven,
in de woorden van de taal
zingen zij hun lot te boven
vieren zij het avondmaal.

David danste als een priester
bij de intocht van de ark.
Michal zag het aan door 't venster
't hart te hoog voor need'rig werk.
In de eenvoud van de koning
komt de Heer als knecht aan 't licht.
Kwetsbaar in zijn aardse woning
spelend voor Gods aangezicht.

Als het feest dreigt vast te lopen,
wacht God tot de derde dag
dan maakt Hij de toekomst open:
Jezus komt met groot gezag.
Schenk ons leven uit uw bronnen
door uw adem aangeraakt
zingen wij tot Vader, Zoon en
Heilige Geest die levend maakt.

Over de liturgie

Matth. 25:31-46, dat is liturgie en het wordt pas verstaan als het als profetische profetie gehoord wordt. Het is een prachtige, maar juist daardoor zo veelzeggende vorm van joods vertellen, als een ballade. In het midden staat die verlegenheid van én doeners én niet-doeners: 'Heer, wanneer...?'

Maar Deut. 13 – vooral dat begin – is net zo krachtig en direct en profetisch als Matth. 25. Je voelt de verleiding om weg te dwalen van de God die je vertrouwen kunt steeds dichterbij komen, totdat in vers 6 wordt aangeduid dat het je huis kan binnenkruipen, ja je beste vriendschap: het gevaar wordt er alleen maar groter door. Wie denkt dat het hier om 'gemengde' huwelijken gaat of om alleen maar 'veilige' relaties heeft er niets van begrepen. Het overkwam Herodes toen hij de profetenstem doodde om Salome en haar moeder. Het kwaad heeft zo'n zuigkracht en zo'n zeggingskracht, soms is het haast niet ertegen uit te houden met dat zoveel stillere woord dat de weg wijst.

Alleen: dit alles neemt niet weg, dat zowel Matth. 25 als Deut. 13 eindigen in de duisternis. Deut. 13 zelfs in het gewelddadige neerslaan van verleiding en verleiders. Vragen te over. Zou psalm 85 geen antwoord kunnen zijn?: 'Gij zult toch niet eeuwig toornen?'. En als het rechtvaardig is dat aan de Here God te vragen, zouden wij er dan niet aan mogen (moeten) toevoegen: Heer, zouden wij dan niet barmhartiger mogen (moeten) zijn dan hier staat? En mogen (moeten) wij Matth. 25 dan niet uitsluitend lezen als deel van Matth. 1 tot en met 28, als deel van wat gezegd wordt over het gericht dat God in eigen boezem treft?

Als onze mooie liturgie dan maar niet de angel weghaalt uit dat waar het om gaat én in Deut. 13 én in Matth. 25: God – en geen enkele andere god – liefhebben en onze naaste als onszelf.

Als is gelezen

Marcus 13,24-32 (K.S.)

Op het eerste gezicht lijkt Mc. 13 een samenraapsel van allerlei ideeën die er leefden in de tijd van Marcus over het eind der tijden, dat men nu spoedig verwachtte. Voorstellingen waar wij die hebben leren leven met het uitblijven van de wederkomst van Christus geen boodschap meer aan hebben. Inderdaad is veel van wat hier tot teken van de eindtijd is gemaakt geënt op de historische situatie van de eerste gemeente. Dat was een tijd van vervolging, een tijd waarin alles op z'n kop leek te worden gezet: broeder tegen broeder, vader tegen kind (9-12). De tempel, het centrum van de eredienst aan God, werd tot het tegenovergestelde gemaakt, tot een gruwel (14). Dat is het alomvattende begrip voor het heidendom. Dat was het geworden voor de Christenen in hun harde confrontatie met de Joden. Op allerlei manieren wordt dus over de bedreiging van de eerste gemeente gesproken. Vaak op voor ons onbegrijpelijke manier. Maar we hebben hier ook te maken met de speciale taal van dit soort (apokalyptische) overleveringen, geheimtaal. Je moet a.h.w. tussen de regels door lezen. Daarom staat er in v. 14 zo nadrukkelijk 'die het leest geve er acht op' (vgl. Opb. 13,9.18;17,9). Je moet dóórdenken.

Deze toch wel historisch bepaalde tekst wordt voor ons pas echt relevant als we bekijken in welk verband Marcus dit alles heeft gezet, om op zo'n manier achter de diepste intentie van het geheel te komen.*

Vers 24-32 zijn een onderdeel van een weldoordacht opgebouwd geheel. De hele rede is een antwoord op de vraag gesteld in een kleine besloten kring van vrouwen (ook dat wordt ons dus doorverteld!): is de verwoesting van de tempel, zoals aangekondigd (1-3), een voorteken van het einde? Wanneer komt dat? Hierop haalt Jezus dan flink uit. Opvallend daarbij is dat Hij de aandacht afleidt van de vraag naar het wanneer en richt op zichzelf: ziet toe (op uzelf) (v.6.9.23.33). Een juiste kijk op deze dingen is van levensbelang. Het is misschien wel aardig om je bezig te houden met het duiden van tekenen, uiteindelijk gaat het er toch om hoe je jezelf opstelt. En de boodschap van deze rede is dat je niet ten prooi aan vertwijfeling hoeft te vallen (v.7: weest niet veront-rust), maar dat je wel moet oppassen voor matte onverschilligheid (v.37: waakt!).

De hele structuur van Mc. 13 geeft dit in dubbele zin opwekkende karakter van de tekst aan.

Het eerste gedeelte (6-23) spreekt steeds dreigender van verleidingen, horen en zien van gevaren en vervolgingen. Maar daar midden tussen in staan hoopgevende uitspraken. God zal de zaak niet uit de hand laten lopen. De paniek mag dan ook niet de drijfveer van het handelen worden (7), maar, integendeel, de Geest (11).

Om het tweede gedeelte (24-27) draait nu eigenlijk alles. Het begint weer met een toegenomen bedreiging, nu zelfs kosmisch (24-25). Tegelijkertijd staan we ook bij het kernpunt van de boodschap van de verlossing: de komst van de Zoon des mensen (26). Op het beslissende moment zal ook niemand per ongeluk tussen wal en schip kunnen raken (27).

Wat staat ons nu te doen? Eén ding is zeker: het einde komt eraan. Je zult het zien, staat er eigenlijk in v.30, het is waar. Maar naast dat zeker weten staat het niet weten van het tijdstip (32). Er bestaat dus een spanning. En daar gaat het nu om: dat die spanning er blijft (37).

Opgemerkt moet nog worden dat de plaats van dit hoofdstuk voor het lijdensverhaal niet zonder zin is. Mc. 14-16 geeft aan hoe de beloofde redding mogelijk is. Tevens is hier te zien hoe het lot van de gemeente met haar Heer is verbonden, m.n. wanneer ze wordt overgeleverd (9-13). Uit die verbinding in het lot is heel wat hoop te putten: wie volhardt tot het einde mag hopen op een nieuw begin (vgl. Dan. 12,1-3).

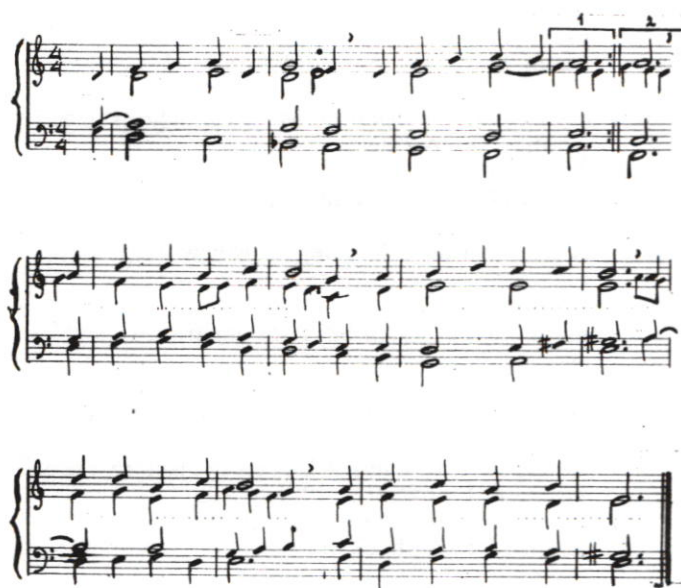
* Zie hiervoor C. J. den Heyer, *Exegetische methoden in discussie*. Een analyse van Markus 10,46-13,37, Kampen 1978.

Vierentwintigste zondag na Trinitatis

Feest van Christos Kurios

LIED BIJ DE ZALIGSPREKINGEN
(Mattheüs 5:3-12)

tekst: Wim Pendrecht
muziek: Bè Breuker

refrein:

Geheel en al gelukkig (5:11)
zijt gij bij God bekend,
al lijdt gij onderdrukking
waar gij u keert of wendt. -

1. Wie, arm van geest, verlies lijdt, (5:3)
die wint het koninkrijk.
Wie, arm van geest, verlies lijdt,
is koningen te rijk.
2. Wie treuren in hun dagen (5:4)
en zonder kracht naar kruis,
wie treuren in hun dagen,
die gaan getroost naar huis.
3. Wie telkens wordt vernederd (5:5)
beërft een aardse stad.
Wie telkens wordt vernederd
verwerft een aardse schat.
4. Wie snakt naar recht en reden (5:6)
in ieder gerechtsgeding,
wie snakt naar recht en reden
verkrijgt verzadiging.

(vervolg op pag. 36)

Als is gelezen

Johannes 18,33b-38a en Daniël 7,13-14 (K.S.)

De naam van deze zondag houdt een dubbele belijdenis in: Jezus is de Christus en Hij is Heer. De lezingen bepalen ons erbij dat je niet zomaar even kunt vaststellen wie Jezus is. Dat is een ingrijpende zaak, waarmee je niet bezig kunt zijn zonder zelf positie te kiezen.

De titel die in Joh. 18,33vv een grote rol speelt is 'koning'. Blijkbaar had Pilatus uit de aanklacht opgemaakt dat Jezus die pretentie voerde. En direkt blijkt al hoe moeilijk het is om Jezus 'onder te brengen'. Jezus ontkent het niet, maar laat wel blijken dat Hij met 'koning' iets anders bedoelt dan Pilatus (Gij zegt het, v.37). Pilatus ziet het net zo fout als de Joden in 6,14. Ze proberen het nieuwe te vangen in oude begrippen en laten het zo niet tot zijn recht komen. Jezus' koninkrijk is heel anders. De enige plaats waarop verder in dit evangelie over het Koninkrijk Gods wordt gesproken laat dit duidelijk uitkomen. Wie wil deelhebben aan dit koninkrijk moet opnieuw geboren worden. Zo geheel anders is het (3,5).

Hoe moeilijk het is om Jezus bij zijn juiste naam te noemen merken we als we Joh. 1,49-51 lezen (NBG v.50-52). Filippus spreekt hier duidelijk wel anders over het koningschap van Jezus dan Pilatus, maar toch dreigt ook hij Jezus niet naar zijn echte waarde te schatten. En hier valt dan uit de mond van Jezus een andere naam: Zoon des mensen. Wordt met deze benaming Jezus meer recht gedaan?

De naam Zoon des mensen komt in alle evangeliën voor. Men beschouwde het dus als een passende benaming. In het hebreuws was deze uitdrukking oorspronkelijk gewoon aan aanduiding van de mens. Zo was dat ook het geval in Dan. 7,13. Daar staat de 'mensenzoon' in contrast met de eerder genoemde dieren. In deze tekst, die waarschijnlijk een bron is voor de later aanduiding met deze naam van Jezus in het n.t., heeft het echter in de uitleg een diepere betekenis gekregen. In v.22 wordt de mensenzoon gelijkgesteld met de 'heiligen des Allerhoogsten', wat hier een aanduiding is voor het ideale Israël, zoals zich dat in de toekomst zal manifesteren (Dan. 7,27).

Johannes heeft bij deze benaming waarschijnlijk aan hetzelfde gedacht, nl. in zoverre dat we met Jezus kunnen spreken over de ideale mens, in wie God is (Joh. 17). Nu lopen in Dan. 7,13.22 op een vreemde manier enkelvoud en meervoud door elkaar. Dat is in het joodse denken niet vreemd: een groep kan als één persoon worden gezien. Dit is belangrijk voor een juist begrip van de naam Zoon des mensen. Want we vinden bij Joh. de gedachte dat de gelovigen deel hebben aan Jezus Christus (6,51vv).

Wanneer wij dus spreken over Jezus als de Zoon des mensen drukken we daarmee uit dat Hij veel meer is dan onze koning. Dat is nog te afstandelijk. In Hem is ons heil gerepresenteerd. Wij zijn in Hem en Hij is in ons.

Jezus is een ideaal, maar niet ver en onbereikbaar. Niet voor niets staat het er dubbelop in v.37: geboren en in de wereld gekomen. Zijn koninkrijk is niet van deze wereld, is heel anders. Maar Jezus is wel in deze wereld, heel concreet. Dat stelt ons wel voor een keuze. Een keuze die Pilatus niet wil maken. Dat maakt zijn quasi-filosofische opmerking (38) wel duidelijk. Uit de woorden van Jezus bleek dat zijn koninkrijk de heerschappij van de waarheid is, waarvan Jezus met zijn persoon getuigt. Maar Pilatus probeert in een retorische vraag alle waarheid te relativiseren. De waarheid staat voor hem, maar Pilatus kijkt a.h.w. langs Hem heen. Hij laat de openbaring van de waarheid langs zich afglijden. Ook dat is mogelijk. Maar dat betekent wel een keus tegen Jezus. Dat blijkt wel uit het vervolg.

Over de liturgie

In Deut. 14:21 staat dat een bokje niet gekookt mag worden in de melk van zijn moeder, een gebod dat grote gevolgen gehad heeft en heeft voor de joodse keuken.

Maar wij vinden het eigenlijk te klein als een kernpunt voor de zondagsviering, zeker als we gedenken dat er een grote toekomst is, op deze laatste zondag vóór Advent.

Dat is denk ik onze ellende, al dat grote en diepe denken. Of dat nou allemaal nodig was wat er in het orthodoxe jodendom van geworden is, dat is werkelijk onze zaak niet - in elk geval kun je daar Deut. 14:21 niet vergeten dat vers van een kleine daad van piëteit: er even bij stil staan dat ook een dier een moeder heeft.

Zo is de koning naar wiens rijk wij uitzien, zo is de ware taal van zijn mensen, zijn woordvoerders, anders voeren zij zijn woord niet. Dus: maar niet doordenderen de grote toekomst tegemoet, maar van kleine dingen blijven weten. In dat klimaat alleen gedijt het leven en het viert ook van de kleinen, van de niet machtigen, en niet te vergeten: ook van de dieren. . .